

Major vet. Dr. Vladimír Chládek:

Otužování koní.

V poslední době častěji slyšíme a čteme o nutnosti otužovat naše koně se zřetelem k požadavkům polní služby. Zpravidla běží jen o povšechné náměty anebo se o věci jedná jen se zřetelem k některé podrobnosti, tedy s úzkého hlediska. V odborné literatuře nenajdeme pojednání, které by se soustavně zabývalo otužováním koní a v němž by aspoň v hrubých rysech byl zachycen problém v celém svém rozsahu. Není divu, že se často setkáme s protichůdnými názory o této věci, neboť není pevného podkladu pro věcnou diskusi. Pokusím se jej poskytnout.

Co je otužilost? Otužilostí rozumíme odolnost k nepříznivým vnějším vlivům. Ježto známe velmi mnoho škodlivých vlivů okolí, mohli

bychom rozeznávat různé druhy otužilosti podle toho, který škodlivý vliv máme na mysli. Obvykle se s výrazem „otužilost“ spojuje představa odolnosti proti nachlazení. Nám však musí záležet na tom, aby koně byli odolní co možná proti všem vnějším škodlivým vlivům, a proto se nemůžeme spokojit jen částečným řešením problému. Vybavit si celý komplex otázek, které souvisí s otužováním koní, bude výhodné již proto, abychom si mohli stanovit pořadí naléhavosti a abychom snáze dospěli ke kompromisu, kdyby si snad některá opatření k otužování koní navzájem odporovala.

Šetřit či otužovat? Mohlo by se zdát, že snaha otužování koní je v rozporu s požadavkem řádně pečovat o koně, neboť k tomu náleží mezi jiným, abychom koně co možná chránili před škodlivými vlivy okolí. Tento rozpor je jen zdánlivý. Můžeme-li koně před některým nepříznivým vlivem snadno a spolehlivě chránit, nebude třeba, abychom jej po té stránce otužovali. Dobře uvážené a soustavné otužování je však nezbytným doplňkem a cennou složkou rozumné a účelné péče o koně. Není ovšem sporu o tom, že přepjaté otužování může být víc ke škodě než k prospěchu a že pak odporuje zásadám rozumné péče o koně. Nelze také očekávat, že se nám podaří otužovat koně stejnoměrně proti všem škodlivým vlivům okolí, před nimiž koně nemůžeme snadno a spolehlivě chránit. Nicméně je jasné, že na otázku, uvedenou v záhlaví odstavce, je jen jedna odpověď: šetřit a otužovat.

Požadavky polní služby. Je základní omyl, považuje-li se nachlazení za škodlivý vliv, kterým budou koně v poli nejvíce ohroženi. Zdravý organismus se velmi pružně přizpůsobí i náhlejšími změnami počasí, obvyklým v podnebí, v kterém byly odchovány on sám a generace jeho předků. Obava před nachlazením pramení z přeceňování významu tohoto nepříznivého vnějšího vlivu pro vznik různých chorob. Nejvíce budou koně v poli trpět vysilující prací, konanou mnohdy bez náležitého odpočinku a za nepravdivě, často nedostatečné výživy. To vidíme ostatně již při větších cvičeních jezdectva v míru. Večer dorazí někteří koně do nocovací stanice v takovém stavu, že je útvar musí ponechat na místě, když časné zrání pochoduje dál. Během dopoledne se však koně zpravidla úplně zotaví a mohou bez škody následovat svůj útvar. Jezdeckým jednotkám jsou někdy dávány úkoly, že není možno koně během dne nakrmit. Na štěstí trvají taková cvičení jen několik dní. Největší zamezitelné ztráty koní za války vznikly, jak známo, vysílením a chatrnou výživou, kdežto vážných chorob z nachlazení téměř nebylo.

Ježto v poli nebude vždy času ani prostředků, aby o koně mohlo být postaráno jako v posádce, budou koně v zvýšené míře vydáni nepříznivým vnějším vlivům. Chceme-li však od koní těžkou práci za nevýhodných podmínek, musíme jim úkol mimořádnou péčí o ně usnadnit. Zkušenosti ze světové války svědčí o tom, že se pro koně v poli i za velmi nepříznivých okolností při dobré vůli dá udělat mnoho. Záleží ovšem na zájmu a na věcných znalostech odpovědných činitelů a na vytrvalosti vynalézavosti a obětovnosti výkonných orgánů. Oficiální veterinářské zprávy velkých armád ze světové války jsou plny dokladů usilovných pokusů zvýšit úroveň a intenzitu péče o koně a chránit co možná koňský materiál před zbytečnými ztrátami. Najdeme v nich též četné údaje o tom, čemu si koně mohou zvyknout a co všechno vydrží, je-li o ně trochu postaráno aspoň po jiných stránkách. Málo tam ovšem najdeme

o otužování koní, neboť v poli není třeba koně otužovati; tam je již mimoděk otužování víc než dost. Docházíme tak k poznání, že v poli nutno věnovat koním větší pozornost než v míru a že jich v poli musíme hledět co možná šetřit, dokud tomu nebrání daný úkol. Otuzovat budeme koně jen v míru a v zápolí.

Péče o koně v poli je nesmírně důležitá a je obtížná. V poli jsou jiné poměry a prostředky než v míru. Nezbyvá nic jiného než abychom mužstvo po této stránce již v míru řádně připravili. Že o věci musí být dokonale zpraven velitelský sbor, je nasnadě. Vidíme, že snaha o otužování koní nás ještě nezbavuje povinnosti rozšířit a prohloubit výcvik v péči o koně, že máme co dělat s živým materiálem, který nesnáší, aby se s ním zacházelo šablonovitě. S tohoto hlediska se musí zdát lichými všechny naděje, že otužování koní umožní zkrácení doby výcviku v péči o koně. Spíš je možno, že otužování koní přidá k dosavadním úkolům nové a výcvik spíš zatíží, než aby mu ulehčilo.

Vrozená otužilost. Nejlépe by bylo, kdybychom mohli v armádě užívat zvířat, proslulých svou krajní a všestrannou otužilostí — mulů. Na to jsem upozornil již v roce 1928 (Voj. zdrav. listy, 1928, čís. 2—3). Mul je ideální zvíře pro vojsko v poli, neboť je neúnavný, zužitkuje bez škod i málo hodnotná krmiva a spokojí se vůbec málem. Odolní a nenároční jsou koně chudých krajů, odchovávaní po řadu generací primitivním způsobem a užívání při minimální péči k namáhavé práci. Jde tu hlavně o stepnaté nebo horské kraje. Protože v takových poměrech méně otužilý kůň prostě neobstojí, dochází přirozeným výběrem k vývinu velmi odolné, třeba někdy nevzhledné rasy. S toho hlediska lze rozumět neobyčejně příznivým válečným zkušenostem s polským a s ruským koníkem. Tím lze si vysvětlit i pozoruhodnou otužilost koní orientální krve. Němečtí důstojníci, kteří za války byli v Turecku, velmi chválí anatolského koně a nejvíc se diví, že tito koně snášejí bez škody cval na skalnaté půdě pod těžkým jezdcem. Je známo a pochopitelné, že orientální koně snášejí relativně dobře nedostatek nápoje, což v poli je rovněž důležité. Naproti tomu nervosní a přešlechtění koně a koně navyklí velkým dávkám krmiva (zaživací typ) se pro pole nehodí. Vykrmování koní je obvyklé tam, kde je cílem odchovat mohutné koně. Výchova k náročnosti je však vážný odklon od přípravy koně pro polní službu. Mimo to hrozí při každém zmohutnění oslabení vnitřní odolnosti jednotlivých orgánů a celku.

Chceme-li otužilé koně, nutno soustavně vybírat k plemenitbě materiál, který se co do otužilosti nejlépe osvědčil. Zatím se ovšem k tomu v chovu nepřihlíží. Dále je nasnadě, že nesmíme dovážet plemenný materiál z krajů, skýtajících koni bohatší výživu a vůbec příznivější podmínky, než je tomu u nás. Jen dovoz z krajů, kde existence koně je nutně vázána jeho otužilostí, může být našemu chovu prospěšný. Stepní koně a koně z pouště jsou jistě otužilejší než koně, odchováni na bohatých pastvinách. Že dobrý vojenský kůň nemusí být ladného vzhledu, je-li jen otužilý a vytrvalý, se teprve začíná uznávat.

V čem záleží otužilost? Otužilost záleží v schopnosti reagovat rychle a účelně na vnější popudy tak, aby zdraví individua neutrpklo. Způsob reakce individua na vnější popudy je dán konstitucí. Ta má svou složku vrozenou a získanou. Nemůže být úkolem tohoto článku, aby podal podrobný výklad o konstituci, a proto buď jen řečeno, že na

konstituci lze působit celkovou životosprávou a hlavně výživou. Čím více koně chováme za podmínek odpovídajících jeho přirozenosti, tím spíš můžeme čekat u něho otužilost a odolnost divokého koně. Lidstvo se v poslední době vrací k přírodě. Bylo by záhodno, aby z tohoto hnutí těžila i zvířata. Je to ostatně v náš prospěch.

Co je koni přirozené? Kůň je stepní zvíře. Jako býložravec je zvyklý přijímat potravu po malých částech a po celý den. Jeho žaludek je malý, jeho střeva jsou objemná. Zažívací orgány koně jsou uzpůsobeny k zpracování objemného krmiva. Živlem koně je vydatný pohyb na čerstvém vzduchu. Zrak koně mu umožňuje vidět dobře do dálky. Před slunečním zářem a před nepohodou (studeným deštěm a větrem) se kůň v přírodě chrání.

Z toho plyne, že musíme koni zabezpečit dostatek objemného krmiva (píce), chceme-li ho zbavit pocitu hladu; dále je nutno, abychom koně v době namáhavé práce krmili menší dávkou při každém odpočinku. Po vydatnějším krmení potřebuje kůň klid, a ten v poli není nikdy zajištěn. U jezdeckva bývá za cvičení ještě nejspíš postaráno o oves, kdežto seno není vždy dodáno včas. To je hrubá chyba. Mají-li koně v poli být stále pohotová a při tom neztratit na kondici, musíme je krmit často menšími dávkami, a to podle potřeby i v noci. Přirozenosti koně odpovídá, aby byl napřed napojen, pak dostal seno a na konec teprve obrok.

Důležité je zajistit koni denně vydatný pohyb. Neučiníme mnoho k otužování koní, když je přes den necháme stát uvázané před stájí. Že koně snášejí i velké mrazy, je dostatečně známo z našich dřevěných, barákových stájí, o kterých se mylně tvrdí, že se v nich koně hýčkají. Necháme-li koně stát před stájí, jsou vydáni slunečnímu záru a nepohodě, což přesahuje meze rozumného otužování. Chceme-li pro koně již udělat něco vhodného, dejme je do výběhu, kde se i za velmi chladného počasí pohybem zahřejí. Ale i v stájí lze koně otužovat dostatečně, jestliže se dbá, aby byla řádně větrána a aby v ní nebylo dusno nebo dokonce horko. Ovšem, je-li stáj po této stránce nevyhovující, je lépe nechat koně pod širým nebem, pokud to počasí jen trochu dovolí. Ježto koně v stájí si přec jen lépe odpočinou a uspoří si mnoho energie, budeme v poli hledět, abychom pro koně opatřili přístřešky stůj co stůj. Nejde o to, že by snad koně byli málo otužili, ale jde především o to, aby se cennou energií zvířat zbytečně neplýtvalo.

Nedbá-li se toho, nestačí ovšem podané krmivo a koně vůči hledě scházejí. V poli nebude nikdy nadbytek krmiva. Musí se s ním dobře hospodařit, musí se hledět, aby z něho nic nepřišlo nazmar a aby krmivo bylo co nejlépe využito. Výkonnost koně má své fyziologické meze a nelze ji libovolně vystupňovat zvýšením dávky krmiva. Čím je kůň unavenější, tím hůře zužitkuje přijaté krmivo. Koně nelze nakrmit preventivně, aby pak mohl delší dobu hladovět. Nelze také koně nakrmit dodatečně.

Mohlo by se zdát výhodným jít do pole s koňmi, kteří mají jistou zásobu tuku. Víme-li, že v poli zhubnou a že jim pak nebudou sedět přizpůsobené postroje, musí se nám jiná než pracovní kondice jevit nevýhodnou. Záliba v sportu a střídmější životospráva je příčinou, že dnes nevidíme tolik otlých lidí jako dříve. Bylo by záhodno opustit též definitivně názory, které ve vykrmeném koni vidí ideál. Že tučnější kůň

nosí s sebou břemeno, které jeho výkonnost omezuje a jeho končentiny předčasně opotřebovává, je na bílé dni.

Proti zimě chrání koně zimní srst. Nedoporučuje se ji vytahovat anebo stříhat. V poli ovšem bude podle okolností nutno sáhnout k ostříhání koní hlavně proto, aby se předešly kožní choroby, jako svrab a zavisívení. Nekoná-li kůň pravidelně vydatný pohyb, potřebuje masáže kůže. V tom tkví jeden z důležitých momentů pravidelného čištění. V přírodě se kůň vyválí v písku nebo na trávě, vojenský kůň tohoto dobrodiní nezná. Řádné otírání slamou je potřebné zvláště na místech, kde ležely postroje. Při čištění nejde o to, aby bylo dosaženo standardu, při kterém bílá rukavice zůstane nepošpiněna, ale jde o to, aby byl kůň ořen a zhruba očištěn na všech částech těla. Proti špině, myslím, není třeba ani záhodno koně otužovat. Čím špinavější je povrch koně, tím hůře se hojí všechna zranění, tím později se pozná svrab a jiné vážné choroby.

O b a v y z n a c h l a z e n í. Velká část nemocí se před nějakým časem připisovala nachlazení. Později zůstalo nachlazení aspoň jako dispoziční faktor, s kterým se vážně počítalo. Pak přišla doba, kdy se zjistilo, že katary, o nichž se mělo za to, že vznikly zachlazením, jsou zaviněny infekcí. Nejvíce skepse do problému nachlazení vnesl známý prof. Choudounský. Ještě dnes je ve Vídni spolek, jehož heslem je „nachlad' se denně“ a u nás se pořádají v zimě plavecké závody napříč Vltavou. Válka nám ukázala dost jasně, jak nízké teploty snese člověk a zvíře bez škody. Na druhé straně známe namrznutí a zmrznutí. U koní se oznobeniny projevují zpravidla jako snětivé podlomy, které vyžadují obratné diagnostiky a odvahy k včasné radikální operaci.

Po válce se problém nachlazení opět podrobně studoval a dospělo se k tomu, že při řádné funkci kůže, hlavně tepelné regulace, není třeba se obávat nachlazení. Zdravý organismus se dovede pružně přizpůsobit obvyklým změnám teploty. Velké a náhlé změny ovšem působí nepříznivě. Zvyklost přispívá vhodně k urychlení ochranných reakcí. Náhlé ochlazení působí rušivě na tvorbu protilátek (obránných látek, kolujících v krvi) a tím je organismus vydán na pospas infekcím různých zárodků, které jinak nemají síly, aby uškodily.

Otužilost proti nachlazení a proti infekcím i invasím cizopasníků má ovšem ještě hlubší kořeny. Jeden souvisí se správnou výživou, jeden je spojen s psychickým faktorem.

S k r y t ý h l a d. Tak nazval Paul de Kruif kapitolu o vitamínech v své knize o bojovnicích proti hladu: Skrytým hladem lze nazvat všechny nenápadné chorobné stavy, vzniklé z nedostatečné jednostranné výživy. Víme teprve v poslední době, jak velký význam pro zdraví a zejména pro odolnost proti onemocněním má správná výživa, a teprve v poslední době máme jasnější obraz o tom, jak správná výživa vypadá. Konservace a umělá příprava potravy krmiv nás hodně svedla s cesty přirozené výživy a intenzivní hospodaření ochudilo naši půdu o cenné látky. Dříve výživa se zdála problémem správného počtu kalorií a poměru bílkovin, uhlohydrátů, výtažkových a nerostných látek. O významu minerálních látek nebyly docela správné představy. Dnes jsou mnohé otázky již vyjasněny do té míry, že z moderních poznatků může těžit již praxe. Především jde o neobyčejný význam vápníku pro celkovou odolnost živého organismu. Vápník není jen v kostře a zdá se dokonce, že úkol, který se mu při tvorbě kostí připisoval, není jeho hlavním úkolem. V kostře je

uložena jen záloha vápníku. Vápník vyztužuje tmelovinu veškeré tkáně, neutralisuje toxiny, reguluje dráždivost čivů; přítomnost vápníku činí sliznice méně prostupné pro bakterie a pro toxiny. Některé infekční a parazitární choroby se mohou vyhojit zvápenatěním chorobných ložisek.

Vpravit však vápník do těla není tak snadné. Aby tělo přijalo a podrželo vápník, obsažený v potravě, je třeba podat vápník ve vhodné formě a mimo to je třeba přítomnost vitaminů. Působnosti vitaminů odpovídá též účinek slunečního světla (ultrafialové paprsky). Konservace krmiv má vliv na obsah vitaminů. Seno na příklad vitaminů nemá. Z toho vyplývá, proč dáváme nemocným koním a chovným zvířatům zelené krmivo a dopřáváme jim pastvy. Tohoto dobrodiní bychom však měli dopřát co možná všem koním.

Nejde jen o to, vpravit do těla dostatek vápníku. Třeba hledět, aby přijatý vápník byl v jistém poměru k přijatému fosforu. Není-li tomu tak, dochází k vleklým poruchám a k snížené odolnosti zvířete. Obvykle bývá nepoměr zaviněn nedostatkem vápníku, a to zpravidla krmením píce, vyrostlé na půdě chudé na vápník. Nedostatek vápníku v půdě vzniká na zaplavovaných půdách odplavením vápníku, může však vzniknout též intenzivním obděláváním a nevhodným hnojením. Lépe je postarat se o vydatnou přirozenou potravu pro koně účelným vápněním, resp. vhodnou meliorací půdy, než abychom koni podávali krmné přípravky, které mohou být jen východiskem z nouze.

Psychický faktor. Víme všichni, že nervosita a strach snižují odolnost proti různým chorobám a že podlamují hojivou sílu přírody. Toto působení duševního rozpoložení na těle je zprostředkováno žlázami, které své odměšky vysílají do krevního oběhu, kde mohou v krátké době působit na všechny orgány těla. Jsou to žlázy s tak zvanou vnitřní sekrecí. Ani u zvířat nesmíme podceňovat psychickou složku odolnosti. Zejména o koni víme, že je od přírody plachým zvířetem a snadno se poleká a podléhá panice. Zkušenosti bedlivých pozorovatelů koní za světové války dosvědčují, že znervosněním koní bylo mnohdy zcela zbytečně vyplýtváno velmi mnoho zvířecí energie v neprospech věci a že koně tím byli vydáni snadno záhubě. Nervosita se přenáší s lidí na zvířata. Přenáší se i se zvířete na jiné. Způsob, jak se s koněm zachází, je pro udržení odolnosti koní významnější než se zdá. Klidný a zvířeti přivyklý vojník zajisté udrží své koně v lepším stavu než vojník prudký, který se nedovede ovládat; nejhorší ovšem pro koně je neustálá změna personálu, který je obsluhuje. V německé armádě se nejlépe udrželi koně, k nimž zůstalo přiděleno mužstvo od jejich zařazení k útvaru až do konce války.

Válečné vysílení koní. Nejobávanější metlou vojenských koní je v poli vysílení. Jemu podlehnou především koně nároční a koně, kteří nejsou s to zužitkovat plně přijaté krmivo. Takoví koně se do pole nehodí, neboť lze již předem říci, jak dlouho tam vydrží. Důležité je též, aby koně v míru byli postupně navykáni výkonům, které je čekají v čas války. Posílat do pole nevyycvičené koně je hřích. Ovšem bude záležet též na tom, aby se v poli od koní nežádaly nemožnosti. Zmínil jsem se již o tom, že se za mírových cvičení někdy nedostává koním v některém zařazení (hlídky, rozhodčí a p.) ani času k řádnému nakrmení. To by se za války v krátké době vymstilo. V souvislosti se zkušenostmi, o nichž referovali němečtí důstojníci vyslaní do turecké armády, uvažovalo se

o tom, je-li pro vojenského koně třeba dresury a řadového výcviku a zda by snad nebylo lépe omezit se na výcvik v terénu. Mám za to, že zdravý kůň snese každý rozumný výcvik bez škody.

Profylaxi válečného vysílení koní prospěje ovšem též výživa koní, používání vhodných krmiv a správný způsob krmení a napájení, konečně vhodná hospodaření svalovou i nervovou energií zvířat.

Z á v ě r. Vyskytují se názory, že naše vojenští koně jsou hýčkáni, že jsou málo na vzduchu a že se každodenně čistí. Mám dojem, že u nás nelze mluvit o hýčkání koní. Naše vojenské stáje, zejména v starých kasárnách, nebo nouzové, dřevěné baráky nejsou takové, aby slovo hýčkání bylo oprávněno. Když budu chtít koně hýčkat, zajisté ho nepostavím do tmavé a dusné stáje. Spíš bych souhlasil s názorem, podle něhož se právě nouzové dřevěné stáje výborně hodí k otužování koní, neboť v létě v nich koně zakoušejí vedro a v zimě mráz. Nemám obavy, že by se čištění koní věnovala přepjatá péče. O tom mne přesvědčuje statistika kožních chorob u koní. Naopak mám za nebezpečné, vyzývat k snížení pozornosti, která se až dosud této otázce věnovala. Smysl čištění koní není vždy správně chápán. Někdy se čistí jen hřbet a jisté části těla se vůbec zanedbávají. Při řádném čištění, které se pokud vím, koná zpravidla bez toho nejvyšší jednou týdně, si vojnín koně aspoň jednou za čas pořádně prohlédne. A to není žádná škoda. Lze také koně během několika hodin unavit tak, že má na celý den dost. V přírodě se kůň nenamáhá. I když je možné, že někteří vojenští koně konají málo pohybu, generálně bych si to tvrdit netroufal, zejména ne o koních jezdeckta a lehkého dělostřelectva.

Je konečně dobré, že se o otázce otužování koní diskutuje. Nelze však vzít celou věc jen za jeden konec. Nutno si napřed uvědomit, které škodlivé vlivy ohrožují vojenské koně v poli nejvíce, a pak se starat o to, co se dá k ochraně koní podniknout. Angličané, kteří mají nejvyspělejší hipologickou tradici, dospěli na základě válečných zkušeností k názoru, že největším nepřítelem vojenského koně v poli je ignorant. Hlavním základem řádné a účelné péče o vojenské koně musí proto být, abychom sbírali a šířili moderní vědecké poznatky o koni.

Štábní kapitán jezd. Štěpán H o r s k ý :

Době vyhovující jezdeckto.*)

1. Úkoly době vyhovujícího jezdeckta a jich provedení.

Tak, jak vznikly různé debaty o tom, zda existence jezdeckta jest oprávněna a jak je lze kombinovat s jinými (motorisovanými) jednotkami, tak vznikly i nejrůznější názory o tom, jak lze jezdeckta nejlépe použít a jak je nutno organisovat.

Pod názvem „době vyhovující jezdeckto“ nelze si představovat jen jezdce atakujícího s tasenou šavlí, nýbrž k pěšimu boji kdykoliv pohotového jezdeckého harcovníka a jezdeckou divisi nejen jako výhradně z jezdeckta složený, nýbrž ze smíšených jednotek vytvořený vyšší svaz.

Podmínky správného použití době vyhovujícího jezdeckta jsou:

*) Podle „Magyar Katonai Szemle“, čís. 7/1934